

Archeologienota
Steenhuize-Wijnhuize (Herzele) – Eikestraat

Natasja Reynolds en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyms en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/80

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	8
2.3	Onderzoeksopdracht	8
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	8
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	8
2.3.3	Werkwijze	10
2.4	Assessmentrapport	10
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	10
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	23
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	26
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	27
3	Samenvatting.....	28
4	Bibliografie	29
4.1	Publicaties	29
4.2	Websites	29
5	Bijlagen	30
5.1	Archeologische periodes	30

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroerenderfgoed.be>

² <https://geo.onroerenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2020F342

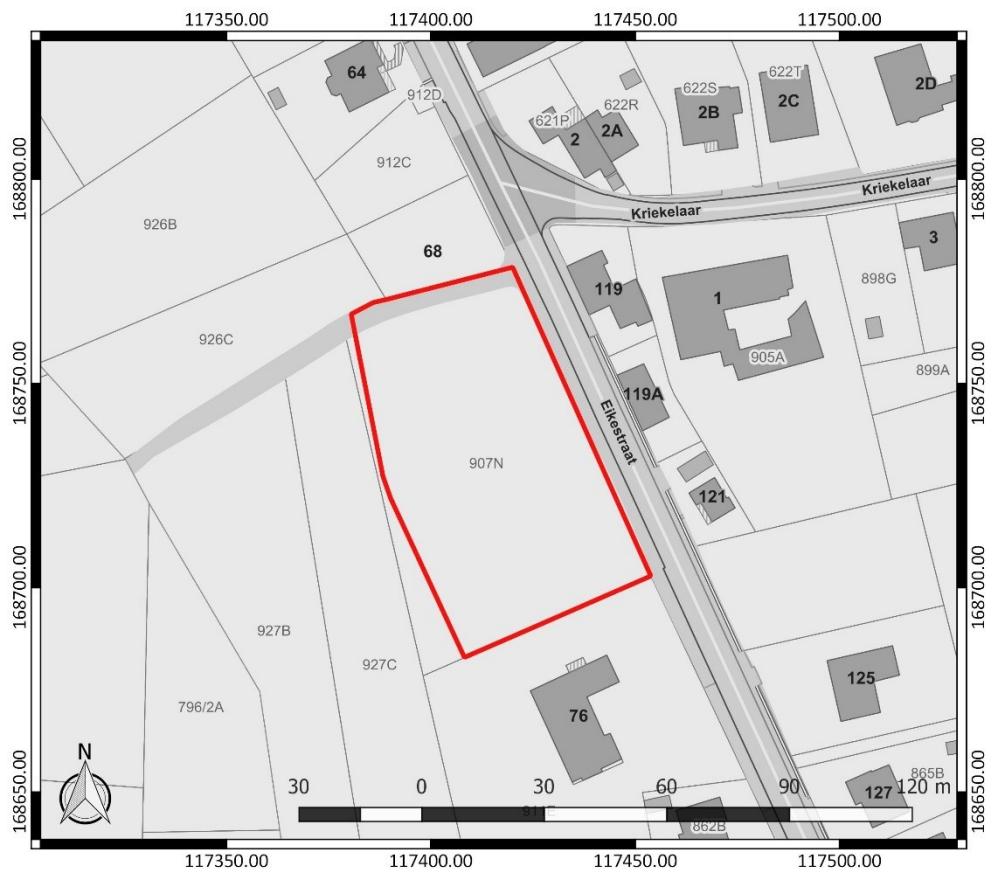
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Herzele, Steenhuize-Wijnhuize, Eikestraat, Waterloze

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 117420, 168778
- 117454, 168703
- 117408, 168683
- 117381, 168767

Kadastraal plan:

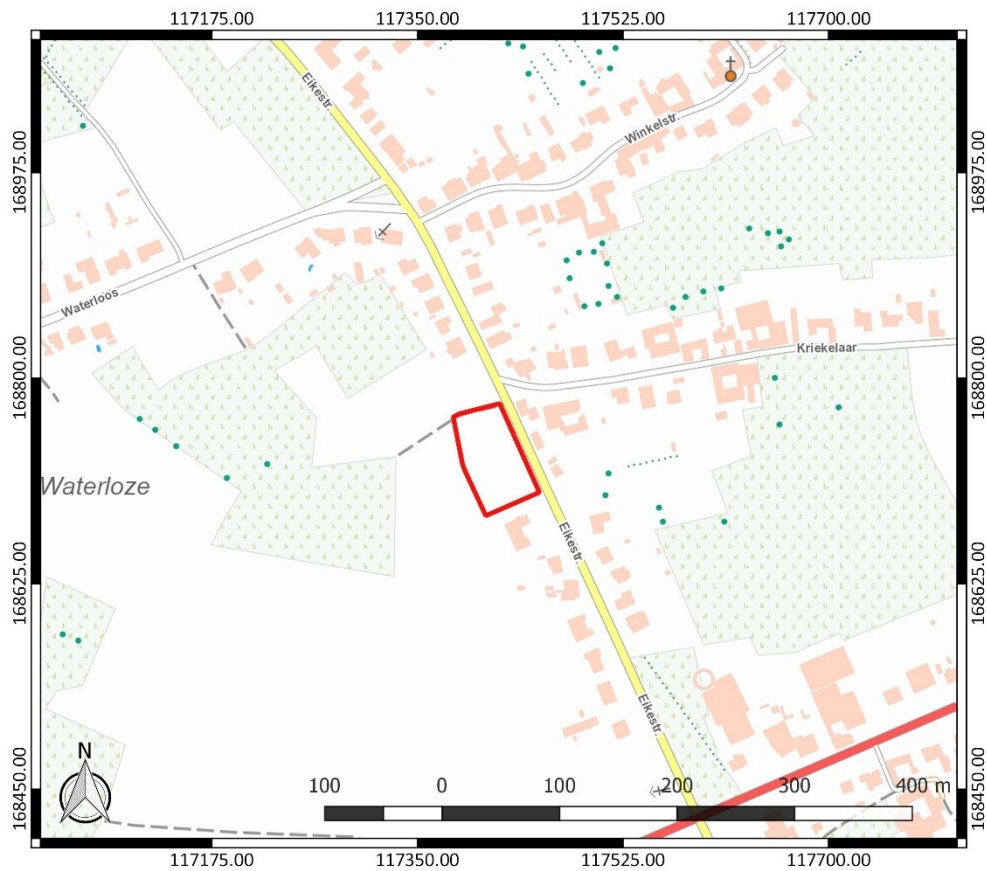

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Herzele, Afdeling 7 (Steenhuize-Wijnhuize), sectie B, nummer 907N (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4145 m²

Topografische kaart:

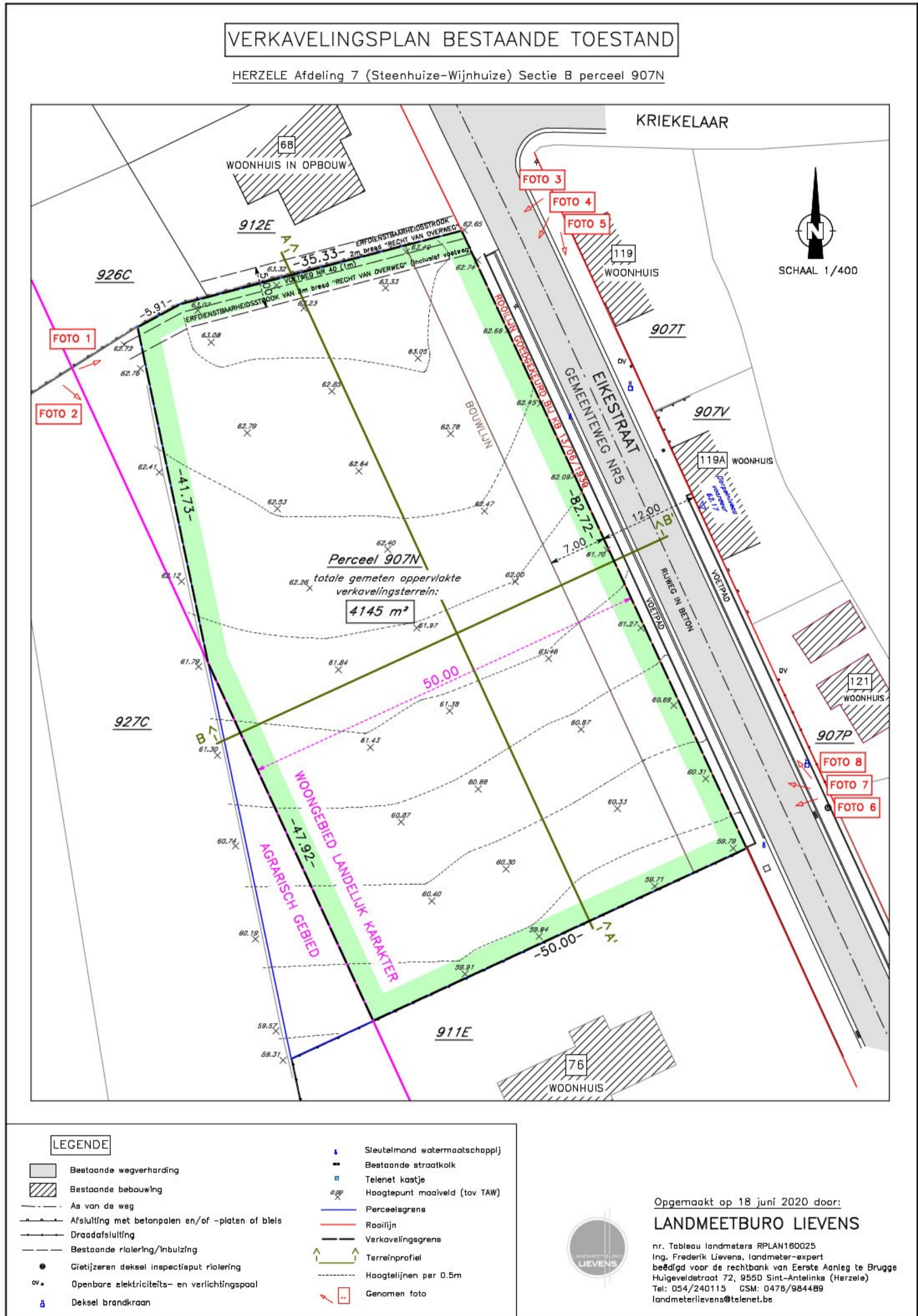

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 29/06/2020 – 01/07/2020

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

Figuur 3: Plan van de bestaande toestand (Landmeetburo Lievens)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

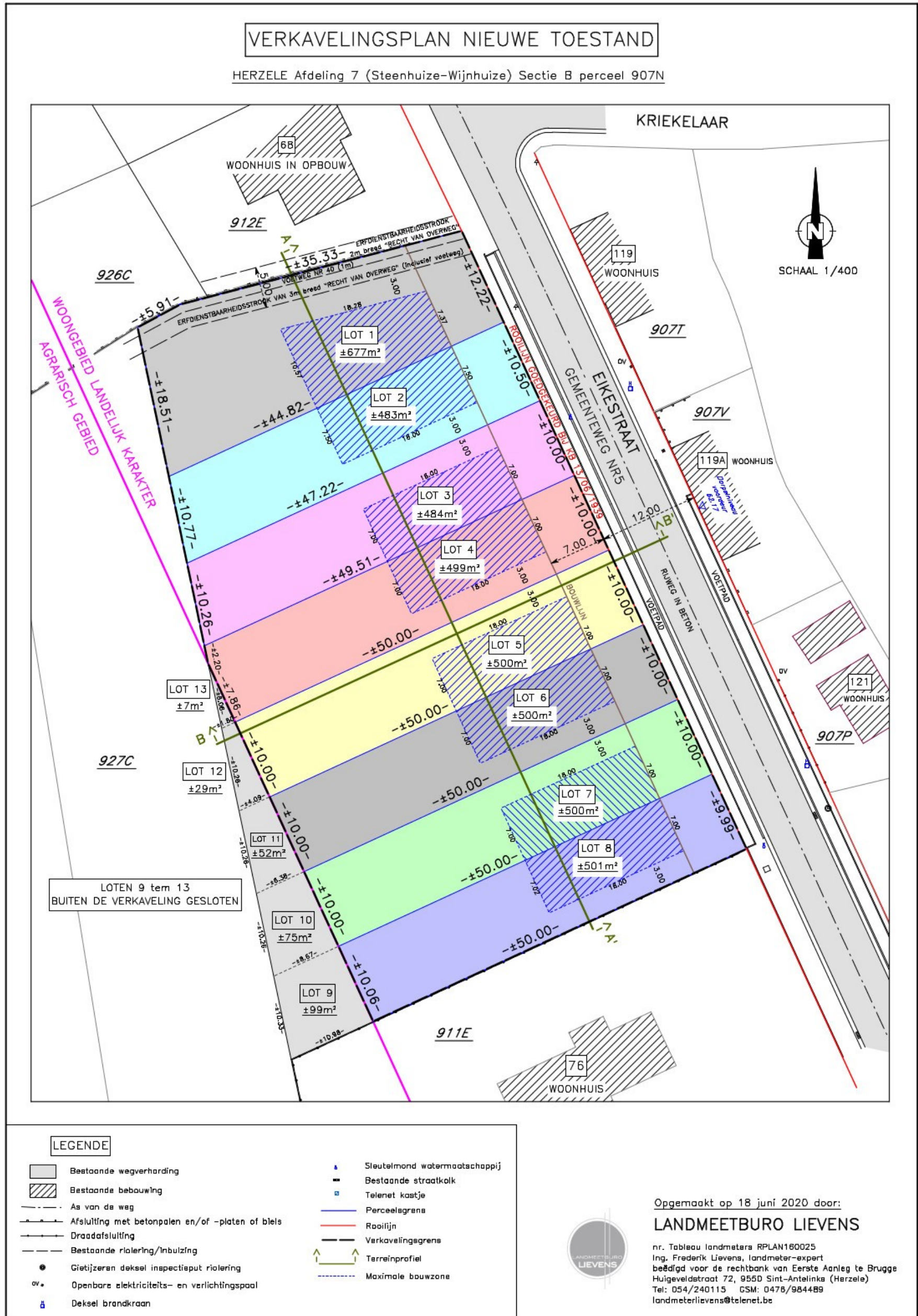
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit acht loten voor eengezinswoningen (Figuur 4). Nutsleidingen worden aangelegd langs de bestaande wegenis. De aanleg van woningen en parkeerplaatsen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woningen mogen echter onderkelderd worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringdiepte. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringdiepte van de eengezinswoningen overschrijden, ligt in het kader van de verkaveling nog niet vast.

Figuur 4: Verkavelingsplan nieuwe toestand (Landmeetburo Lievens)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

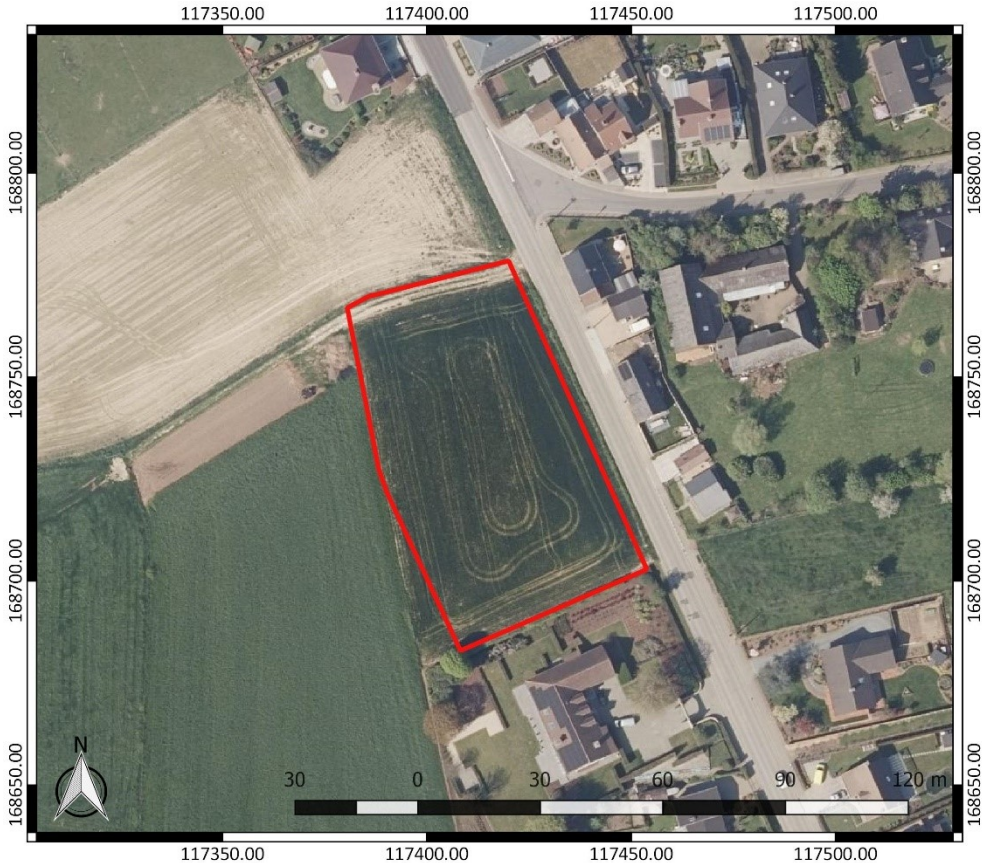
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

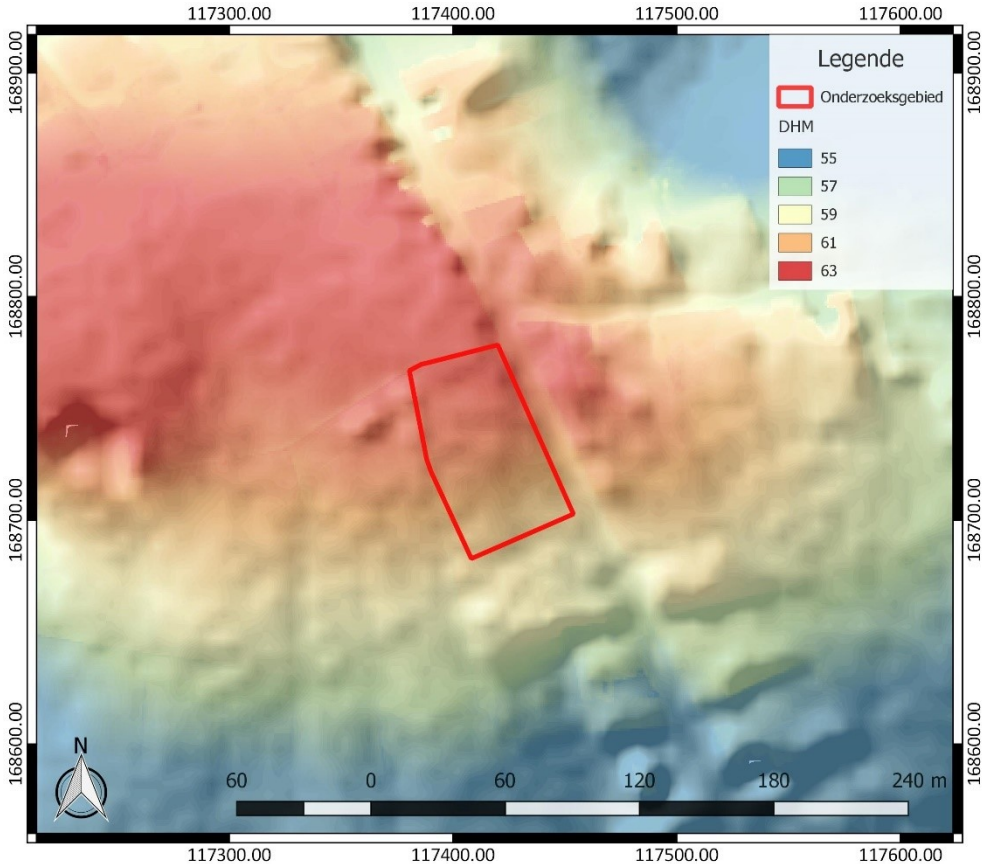
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

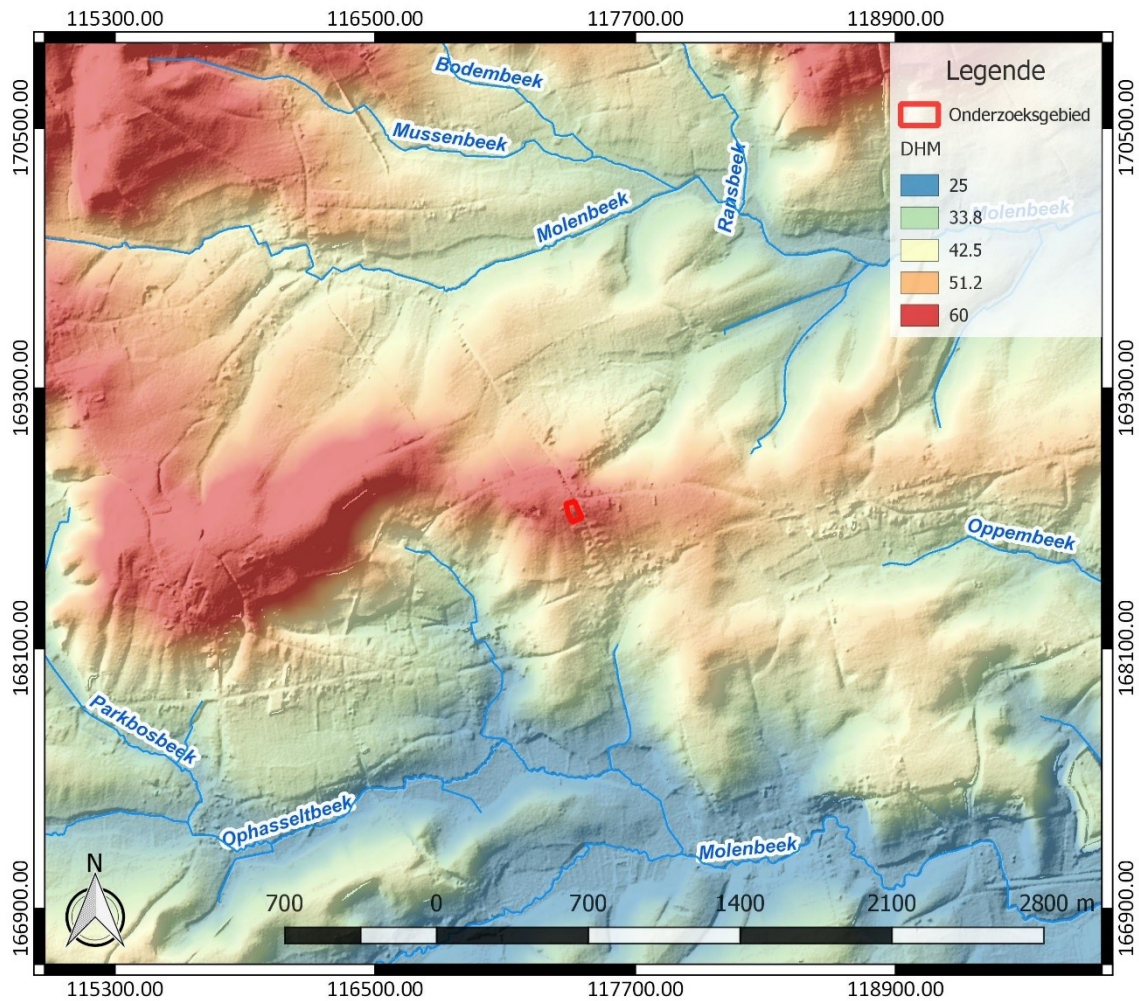
Het onderzoeksgebied situeert zich ten zuidoosten van het centrum van Steenhuize-Wijnhuize, een deelgemeente van Herzele, en ten noordoosten van het centrum van Ophasselt, een deelgemeente van de stad Geraardsbergen. Het terrein wordt in het oosten afgebakend door de Eikestraat. Ten zuiden loopt de Hasseltsestraat en ten westen en ten noordwesten bevindt zich de straat Waterloo (Figuur 5). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebied met een landelijk karakter. Hydrografisch behoort het onderzoeksgebied tot het Denderbekken. Het plangebied ligt tussen een noordelijke en een zuidelijke gelegen Molenbeek, twee zijbeken van de Dender (Figuur 7). Ten noorden lopen ook nog enkele zijbeken van de Molenbeek, meer bepaald de Ransbeek, de Mussenbeek en de Bodembeek. De Oppembeek is ten oosten te vinden. Ten zuiden en ten zuidwesten bevindt zich de Ophasseltbeek, een zijbeek van de zuidelijke Molenbeek. De Parkbosbeek stroomt tevens ten zuidwesten.

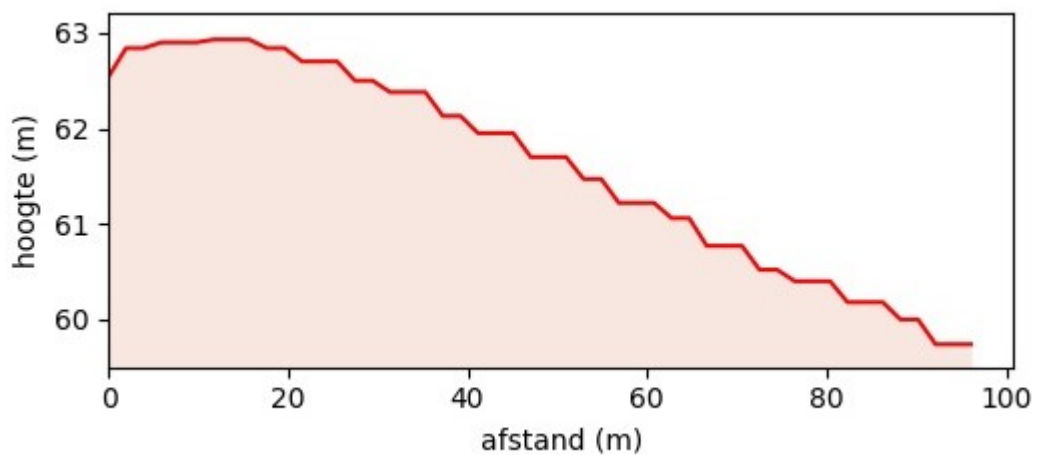
Figuur 5: Luchtfoto van 2019 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 7: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

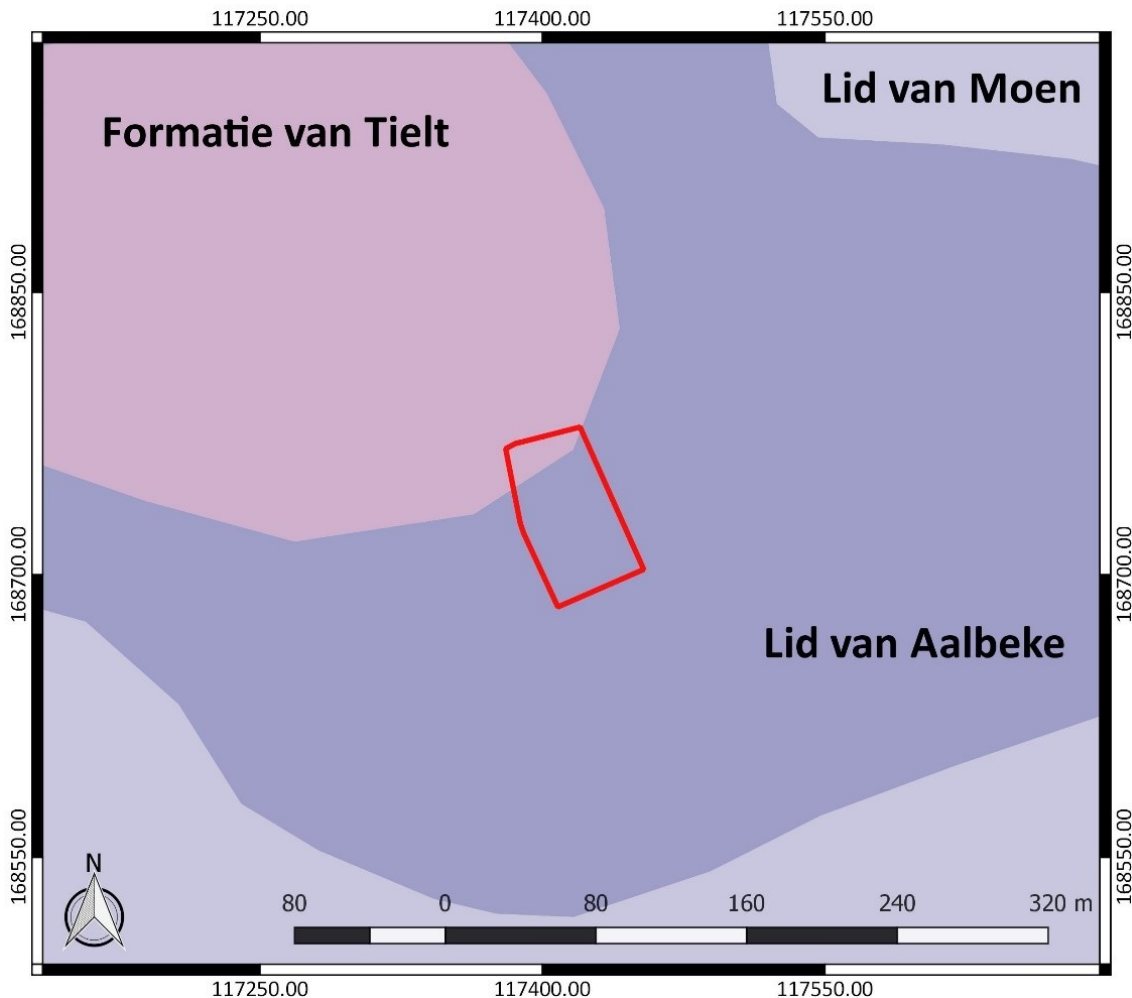

Figuur 8: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort het onderzoeksgebied tot de Vlaamse Ardennen. Dit is het gebied tussen de Schelde in het westen en de Dender in het oosten. Het interfluvium tussen de Schelde en de Dender strekt zich uit van het Livierenbos (Flobecq) in het zuiden, over Sint-Maria-Oudenhove, tot in Herzele in het noorden. De Vlaamse Ardennen worden gekenmerkt door een sterk golvend landschap met

kleine valleien. Het landschap vormde zich door langdurige rivier- en hellingserosie. In de omgeving schommelt de topografie van minder dan 15 m in de alluviale vlaktes tot meer dan 150 m op de heuvels in de Vlaamse Ardennen.³

Steenhuize-Wijnhuize ligt in een heuvelachtig landschap.⁴ Het onderzoeksgebied bevindt zich op een heuvelrug en interfluvium tussen de Molenbeek in het noorden en de Molenbeek en Ophasseltbeek in het zuiden. Het terrein vertoont een sterke helling in zuidelijke richting (Figuur 6). Het kent een hoogte van 59,7 m TAW in het zuiden tot 62,9 m TAW in het noorden (Figuur 8).

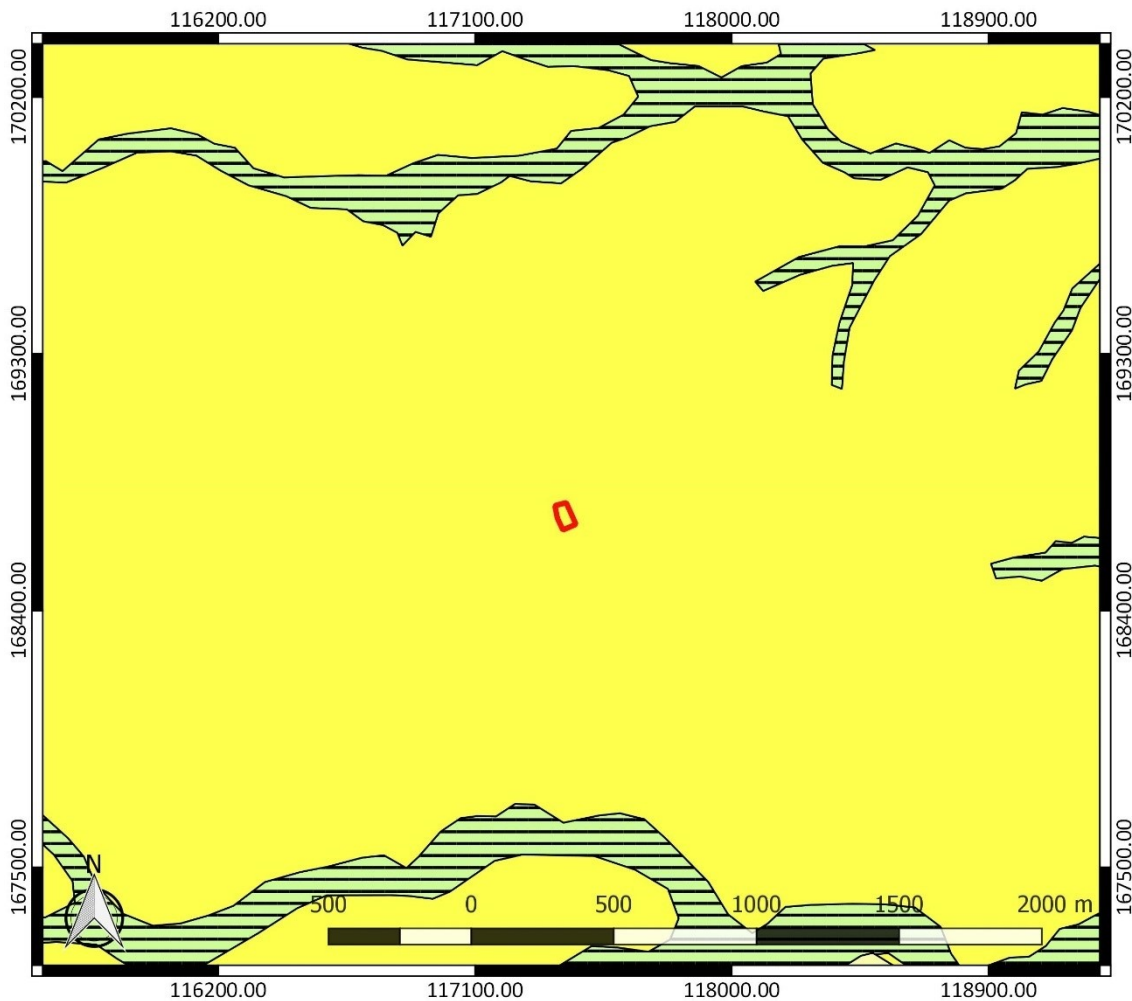
Figuur 9: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 9) bestaat in het noorden van het onderzoeksgebied uit de Formatie van Tielt en in het overige deel van het terrein uit het Lid van Aalbeke (Formatie van Kortrijk). De Formatie van Tielt bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand tot silt en is kleihoudend. Het Lid van Aalbeke wordt gekenmerkt door donkergrijze tot blauwe klei met glimmers. Rondom het Lid van Aalbeke bevindt zich het Lid van Moen (Formatie van Kortrijk). Dit bestaat uit grijze klei tot silt, die kleihoudend is. Het Lid van Moen bevat kleilagen en *Nummulites planulatus*.⁵

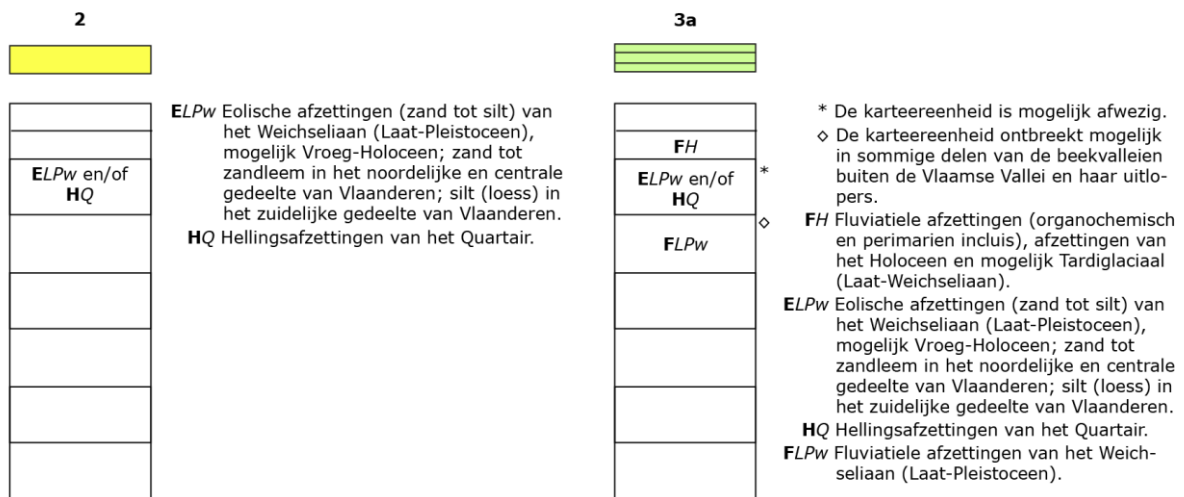
³ Bogemans 2005, 1-2

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Steenhuize-Wijnhuize [online], <https://id.erfgoed.net/themas/13759> (geraadpleegd op 30 juni 2020)

⁵ www.geopunt.be/kaart

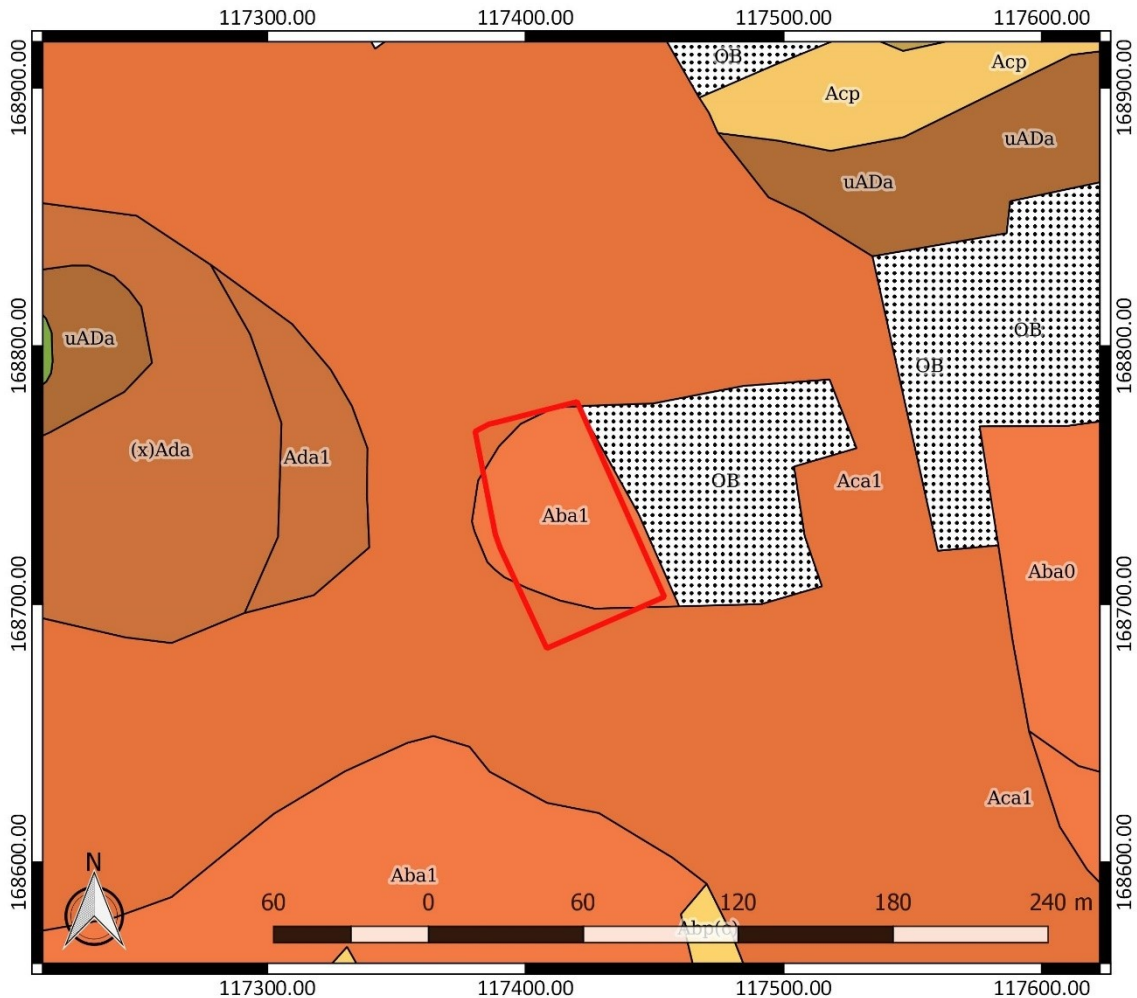
Figuur 10: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 11: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 10) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingsafzettingen van het Quartair. In de beekvalleien in de omgeving zijn deze afzettingen mogelijk

afwezig. Er bevinden zich daar wel jongere fluviatiele afzettingen, afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) en mogelijk ook oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁶

Figuur 12: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 12) toont dat in het grootste deel van het onderzoeksgebied een droge leembodem met textuur B horizont en een dunne A horizont van minder dan 40 cm (Aba1) te verwachten is. In de noordwestelijke en zuidelijke hoek van het onderzoeksgebied treffen we een matig droge leembodem met textuur B horizont en een dunne A horizont van minder dan 40 cm (Aca1) aan, die zich verder uitstrekt rondom het plangebied. In het oosten grenst het terrein aan een bebouwde zone (OB). Op korte afstand ten westen geeft de bodemkaart een matig natte leembodem met textuur B horizont en een dunne A horizont (Ada1) weer.⁷

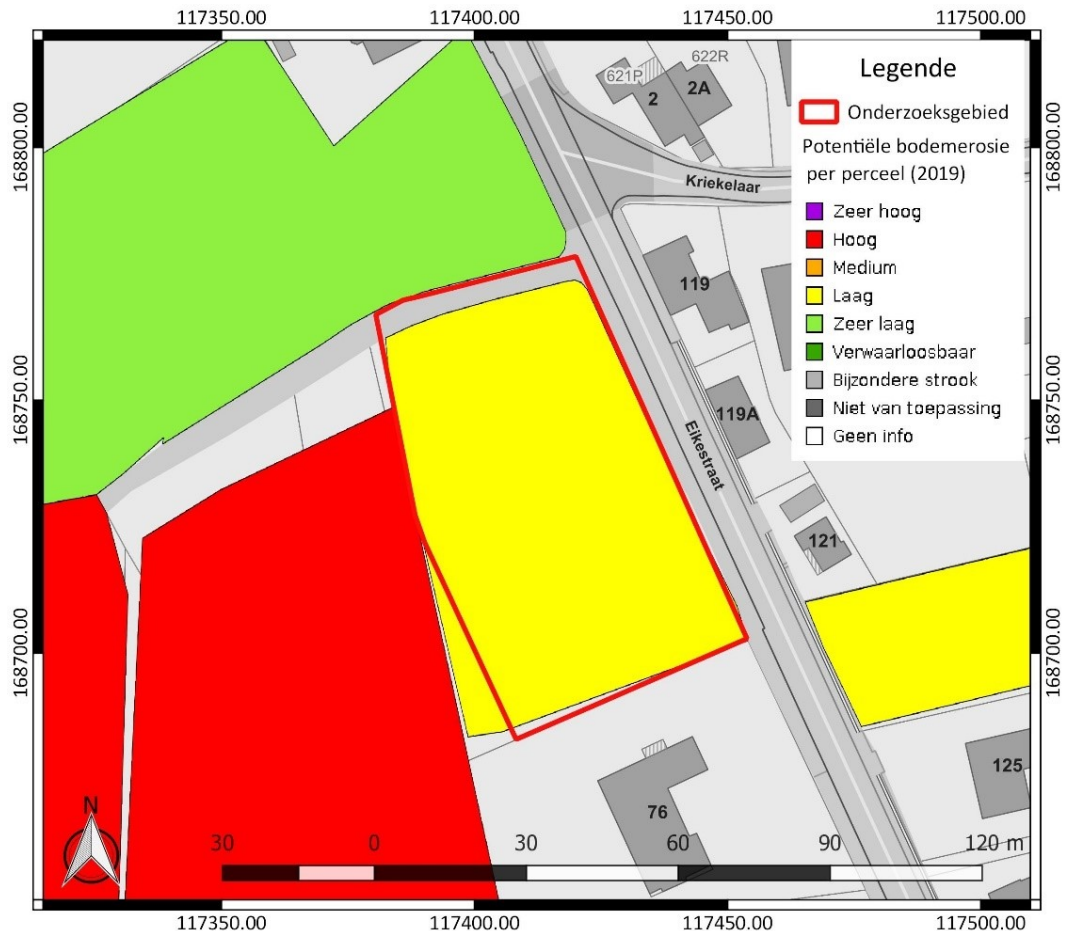
⁶ www.geopunt.be/kaart

⁷ Louis/Sanders 1986, 40-48

Figuur 13: Bodemgebruikskartaar met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Volgens de bodemgebruikskartaar is het onderzoeksgebied bijna volledig in gebruik als akkerland. Langs de noordelijke rand van het terrein zijn gras, struiken en verhardingen aangegeven en langs de zuidelijke rand zijn bomen te bemerken (Figuur 13). Op een recente luchtfoto (Figuur 5) is te zien dat in het noorden van het onderzoeksgebied een onverharde landweg aanwezig is en dat het terrein verder uit akkerland bestaat, wat aansluit bij het beeld op de bodemgebruikskartaar. Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid laag binnen het onderzoeksgebied (Figuur 14). Op het terrein ten noorden van het onderzoeksgebied is de erosiegevoeligheid zeer laag. Het terrein ten westen kent een hoge erosiegevoeligheid.

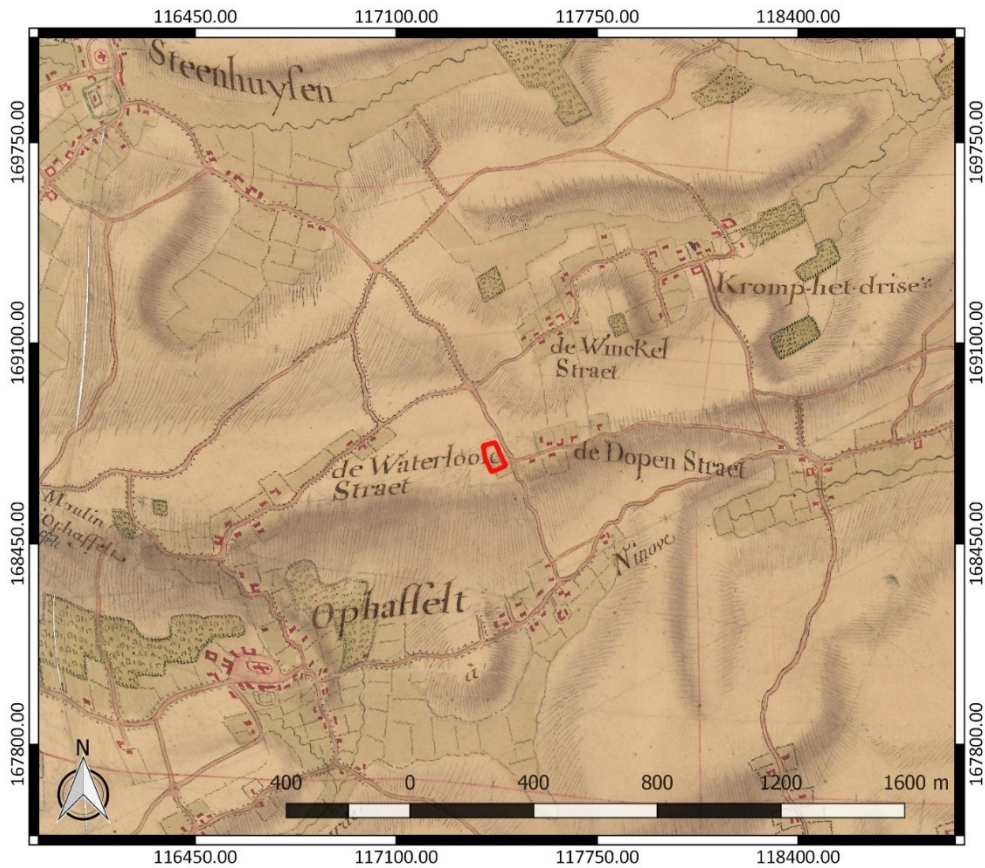
Figuur 14: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Steenhuize-Wijnhuize omvat het dorp Steenhuize en een deel van het gehucht Wijnhuize dat ook gedeeltelijk op het grondgebied van Sint-Lievens-Esse, een andere deelgemeente van Herzele, gelegen is. Steenhuize was in het verleden een vrijheid, die behoorde tot de baronie van Silly en afhankelijk was van het leenhof van Bergen. Op juridisch vlak was Steenhuize afhankelijk van de Grote Raad van Mechelen. Het dorp bezat een eigen vierschaar, die ook een deel van Wijnhuize omvatte, namelijk Klein Wijnhuize.⁸

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), bevindt het onderzoeksgebied zich ten zuidoosten van de dorpskern van Steenhuize (Figuur 15). Ten zuidwesten is de dorpskern van Ophasselt te bemerken. Op kortere afstand van het plangebied is er bebouwing te zien aan “de Waterloose straet” ten westen en de “Dopen straet” (nu Kriekelaar) ten oosten. Ten oosten van het onderzoeksgebied loopt reeds een weg. In het zuidoosten van het terrein is een gebouw te bemerken (Figuur 16). Er is echter mogelijk een beperkte afwijking ontstaan bij het georefereren van de kaart. Het terrein moet vermoedelijk iets zuidelijker gesitueerd worden. Daar is een helling weergegeven.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Steenhuize-Wijnhuize [online], <https://id.erfgoed.net/themas/13759> (geraadpleegd op 30 juni 2020)

Figuur 15: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

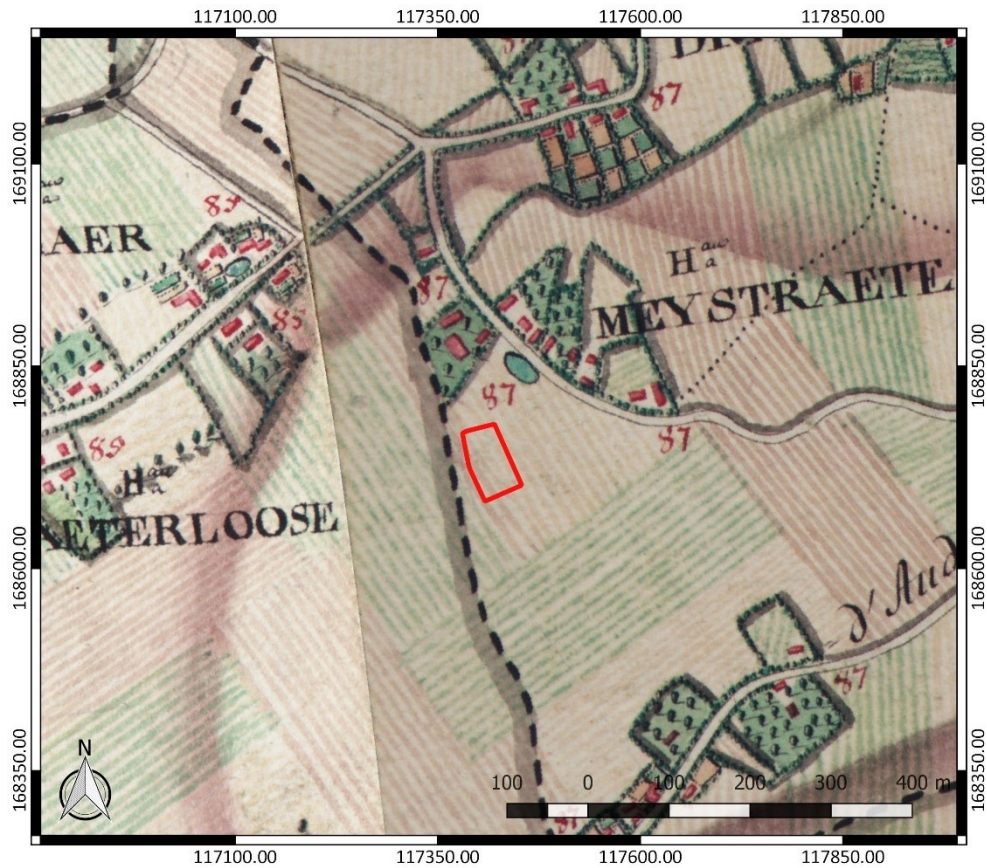
Figuur 16: Villaretkaart (detail) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont dat het onderzoeksgebied onbebouwd is en in gebruik is als akkerland (Figuur 17 en Figuur 18). Ten oosten van het onderzoeksgebied is geen weg meer te bemerken. Juist ten westen van het terrein is de grens van de vrijheid Steenhuize aangegeven.

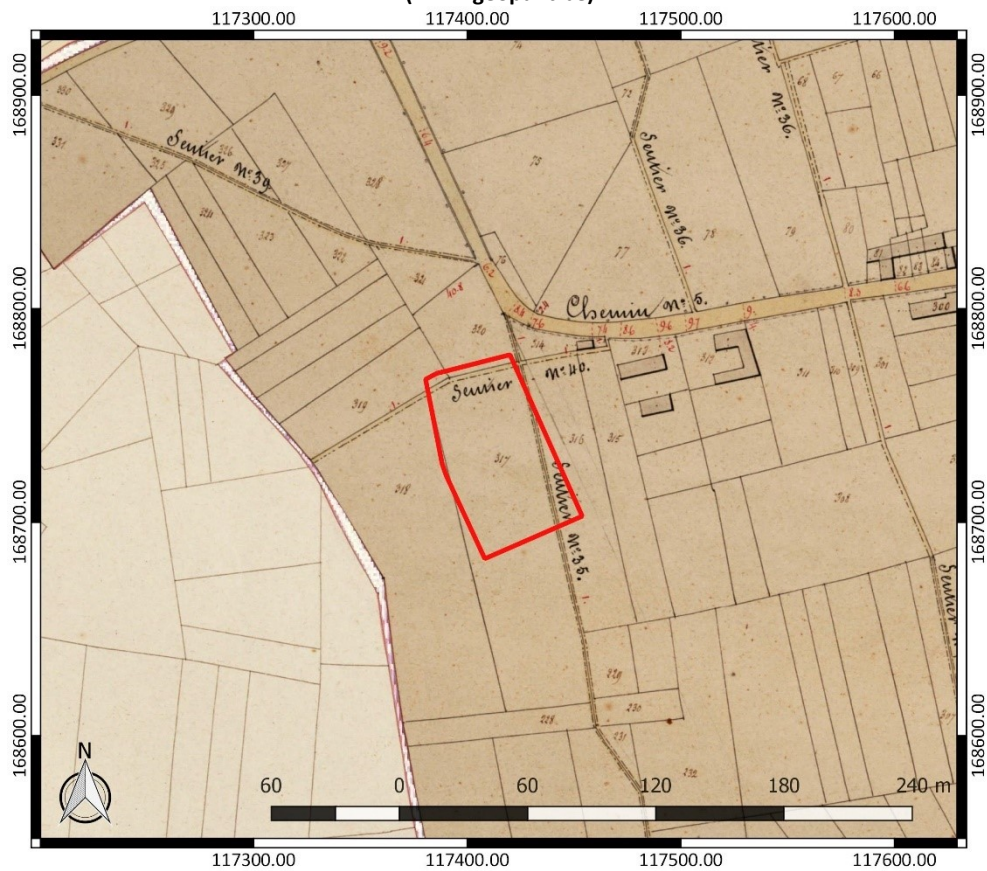
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is nog steeds geen bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied (Figuur 19). Vermoedelijk was het terrein in gebruik als akkerland. In het noorden en het oosten van het onderzoeksgebied is een pad aangegeven. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) geeft een gelijkaardig beeld weer (Figuur 20). Op de Vandermaelenkaart (1846-1854) is duidelijk aangegeven dat het terrein zich op een heuvel bevindt (Figuur 21).

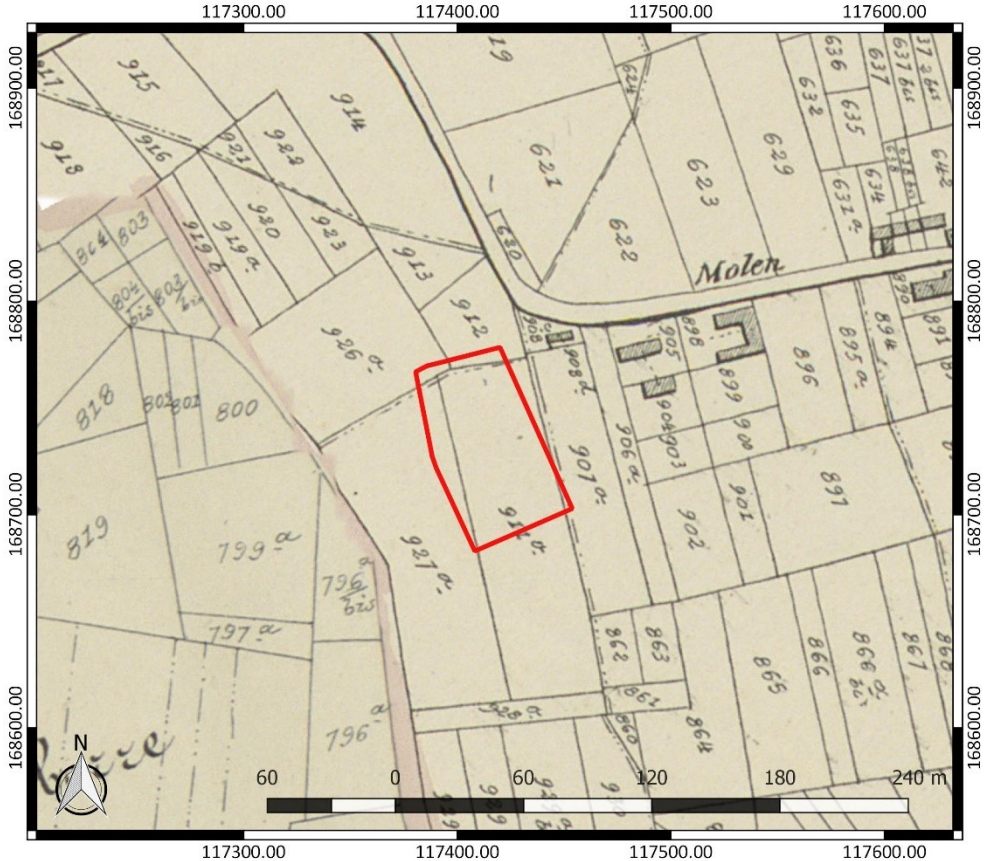
Figuur 17: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden (detail) met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

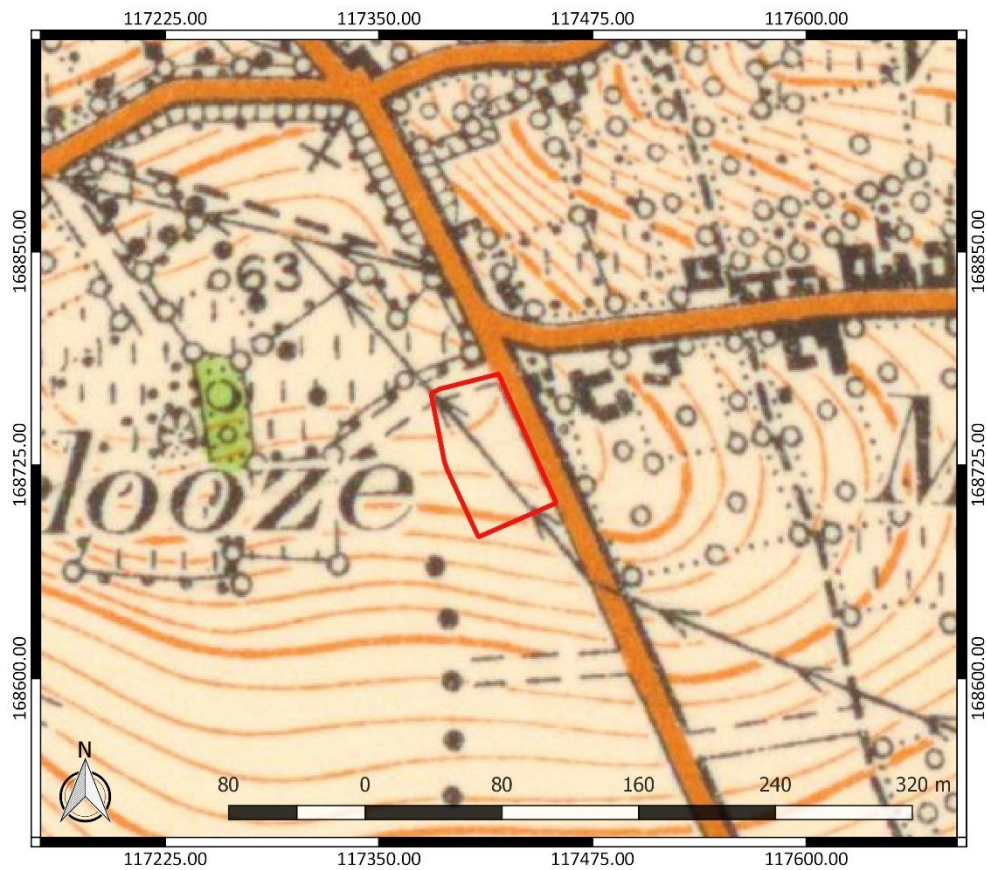
Figuur 19: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 21: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Topografische kaart uit 1937 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1937 (Figuur 22) toont dat ten oosten van het onderzoeksgebied de Eikestraat is aangelegd. Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) en een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) is te zien dat het onderzoeksgebied onbebouwd gebleven is. Het is nog steeds in gebruik als gras- en akkerland. In de omgeving is de bebouwing wel lichtjes toegenomen. Het beeld op deze luchtfoto's komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 5).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

De meest nabijgelegen vondstlocaties bevinden zich op een afstand van ca. 750 m tot 1,1 km van het onderzoeksgebied. Op enkele locaties kwamen resten uit de steentijd aan het licht. In de Breestraat in Ophasselt, ten westnoordwesten van het onderzoeksgebied, werden op korte afstand van elkaar twee gepolijste bijlen uit de steentijd gevonden (CAI ID 500296 en CAI ID 501705). De vondst op vindplaats CAI ID 500296 dateert uit het laat-neolithicum. De andere bijl wordt algemeen in de steentijd geplaatst.⁹

⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500296, Breestraat II (geraadpleegd op 30 juni 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 501705, Breestraat III (geraadpleegd op 30 juni 2020)

Ter hoogte van het Prinsenhof in Steenhuize-Wijnhuize (CAI ID 502692), ten noordnoordoosten van het onderzoeksgebied, kwam een losse vondst uit het midden-neolithicum aan het licht. Het gaat om een schrabber uit de vuursteenmijnen in Spiennes. Verder zijn er hier resten van een Romeinse villa aangetroffen, waaronder fragmenten van tegulae en imbrices, schervenmateriaal (terra sigillata en lokaal aardewerk) en glas.¹⁰ Ook in de Breestraat in Ophasselt (CAI ID 500287), ten westnoordwesten, zijn resten uit de Romeinse tijd gevonden. Bij veldprospectie op deze locatie kwam een vondstenconcentratie van dakpannen en scherven van Gallo-Romeinse oorsprong tevoorschijn.¹¹

Er bevinden zich verder nog resten uit de middeleeuwen in de omgeving. Op de locatie Ophasselt Waterlooze (CAI ID 501770), ten zuidwesten van het terrein, werden bij het graven van een vijver resten van een burcht uit de volle middeleeuwen aangetroffen. Het gaat om de fundamenten van een houtconstructie en een sassysteem. Er werd ook bouwmateriaal en aardewerk gevonden. Twee aangetroffen trechterhalsbekers zouden uit de eerste helft van de 15de eeuw dateren.¹²

In de wijk Waterloos in Ophasselt (CAI ID 500342), ten westen, werd een muntschat uit de late middeleeuwen ontdekt bij het graven van een fundering van een stal. De munten, 247 zilveren munten in totaal, werden aangetroffen in een kruikje in steengoed uit Bouffioulx, dat gevonden werd op 80 cm diepte. De meeste munten (232 stuks) zijn afkomstig uit onze streek. Het zijn munten van Filips II, Albrecht en Isabella en Filips IV. Zeven munten van Ferdinand en Isabella zijn afkomstig uit Castilië. Zes munten van Hendrik III en Hendrik IV komen uit Frankrijk en twee stuks van Karel V komen uit Milaan. De jongste munt dateert uit 1624. De aanwezigheid van kleine munten wijst vermoedelijk op een needschat.¹³

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn er ook nog archeologische waarden uit de nieuwe tijd aanwezig. Bij slopingswerken ter hoogte van boerderij “de Pacht” in Ophasselt (CAI ID 500340), ten zuidwesten van het terrein, werd een kruikje met een twaalf- tot vijftiental munten gevonden. Slechts drie munten konden nauwkeurig geïdentificeerd worden. Het betreft twee Filipsdaalders uit Holland en Gelderland, te dateren in 1557, en één 1/5 Filipsdaalder uit Gelderland, te dateren in 1567.¹⁴

De Parochiekerk Sint-Pieters-Banden in Ophasselt (CAI ID 500440) bevindt zich ten zuidwesten van het onderzoeksgebied en dateert grotendeels uit de nieuwe tijd. De gotische, 15de-eeuwse voorganger van de kerk raakte beschadigd door brand rond 1600. Enkel de toren en torenpijlers bleven overeind. Het schip en het koor werden gedurende verschillende perioden herbouwd. Het schip werd voltooid in 1777 en het koor en de sacristie dateren van 1812.¹⁵

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 502692, Prinsenhof (geraadpleegd op 30 juni 2020)

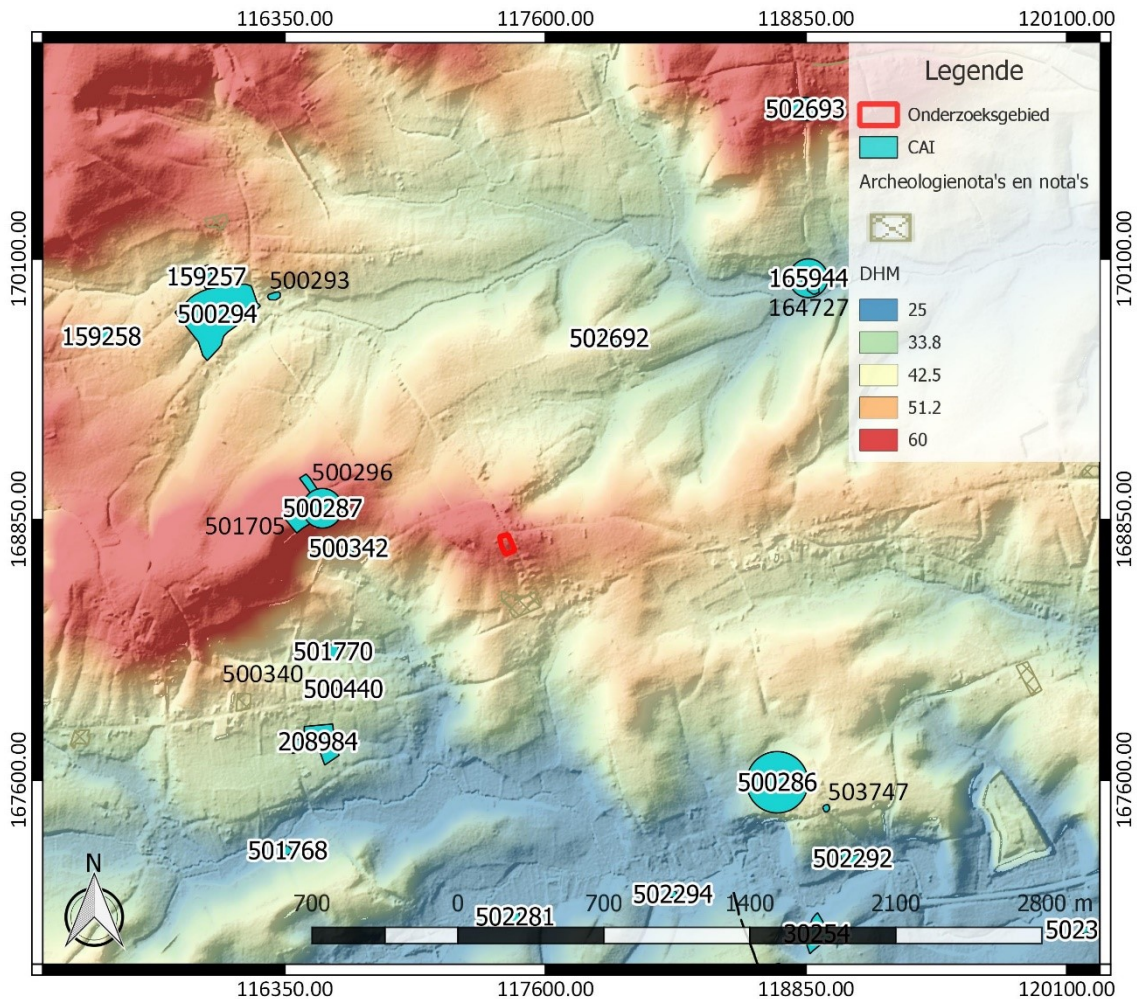
¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500287, Breestraat I (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 501770, Ophasselt Waterlooze (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500342, Ophasselt Waterloos (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500340, Ophasselt De Pacht (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500440, Ophasselt Sint-Pietersbanden (geraadpleegd op 30 juni 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Parochiekerk Sint-Pieters-Banden [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8682> (geraadpleegd op 30 juni 2020)

Figuur 25: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

In de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied zijn er nog enkele vindplaatsen aanwezig die het vermelden waard zijn. Ter hoogte van de Tortelboom (CAI ID 502693), op het grondgebied van Sint-Antelinks (Herzele) en Aspelare (Ninove), werd een holle weg aangetroffen. Ten westen van de holle weg werd wat silexmateriaal uit de steentijd gevonden. Daarnaast werd er een vondstenconcentratie van Romeinse scherven en dakpannen aangetroffen. De grootste concentratie bevond zich ten oosten van de holle weg. Ten westen was een kleinere concentratie aanwezig.¹⁶ Ook ter hoogte van de Flierenhoek in Smeerebbe-Vloerzegem (Geraardsbergen) werd bouwmaterial uit de Romeinse periode gevonden (CAI ID 500286). Het gaat om een concentratie van Gallo-Romeinse dakpannen en scherven, waaronder ook terra sigillata.¹⁷

Verder zijn er nog resten uit de middeleeuwen aanwezig in de ruime omgeving. De parochiekerk St-Amandus in Smeerebbe-Vloerzege (CAI ID 503747) dateert uit de volle middeleeuwen. De eerste vermelding gaat terug tot in 1183. In de 12de eeuw was ze in het bezit van de Sint-Pietersabdij in Gent. In de 16de eeuw werd de kerk verwoest door brand, waarna ze heropgebouwd werd. De kerk werd in haar huidige vorm opgetrokken in 1792, met behoud van het gotische koor.¹⁸

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 502693, Tortelboom (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500286, Smeerebbe Flierenhoek (geraadpleegd op 30 juni 2020)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 503747, Parochiekerk St-Amandus (geraadpleegd op 30 juni 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Parochiekerk Sint-Amandus [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/8738> (geraadpleegd op 30 juni 2020)

Tijdens de volle middeleeuwen was er in Steenhuize een motte aanwezig (CAI ID 500293). De motte was omwald en werd in de late middeleeuwen verlaten voor een stenen burcht (CAI 500294, zie verder). Het terrein van de voormalige motte werd vervolgens gebruikt als weide en voor houtcultuur. De motteheuvel is nu weggegraven. Op de gekende historische kaarten is op deze plaats niets meer te zien. Het is mogelijk dat de motte van Steenhuize te identificeren is met locatie CAI 159258 in Sint-Lievens-Esse. Op deze locatie tekent zich een cirkelvorm af in het landschap, waardoor men vermoedt dat er hier een site met walgracht of motte aanwezig was. Op de DHM-kaart is er een reliëfverschil zichtbaar en op de Ferrariskaart wordt hier een cirkelvormige gracht weergegeven.¹⁹

De omwalde burcht van Steenhuize (CAI ID 500294) was de opvolger van de motte van Steenhuize (CAI ID 500293 of CAI 159258). De versterkte burcht werd in de 13de-14de eeuw opgericht. De burcht lag op een dubbel omwald eiland. Het huidige kasteel op deze locatie werd gebouwd in 1628 en gerestaureerd in 1825. In het kasteel werden enkele oude muurrestanten gevonden, die mogelijk afkomstig zijn van de burcht.²⁰ In de Tolstraat in Steenhuize-Wijnhuize (CAI ID 159257), op korte afstand van de burcht, situeerde zich ook een site met walgracht, die mogelijk teruggaat tot in de late middeleeuwen. Op de Ferrariskaart is de site met walgracht weergegeven. De site was toen al onbebouwd.²¹

Tot slot zijn er nog resten uit de nieuwe en nieuwste tijd aangetroffen in de ruime omgeving. Dit gebeurde bij proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de locatie Bildeken in Ophasselt (CAI ID 208984). Uit de nieuwe tijd werd een ovenstructuur vastgesteld, die als baksteenoven geïnterpreteerd wordt. De structuur meet 5,90 bij 6,12 m. Uit de nieuwste tijd werden er kuilen en greppels met fragmenten baksteen aangesneden. Er werden ook nog enkele kuilen en paalkuilen zonder vondstmateriaal geregistreerd.²²

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het onderzoeksgebied een gunstige landschappelijke ligging kent. Het is gesitueerd op een interfluvium tussen twee valleien. Het terrein zelf kent een sterke helling en wordt gekenmerkt door een vruchtbare leembodem. Relevante archeologische resten in de omgeving zijn gekend en dateren uit de steentijd, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Gelijkaardige resten kunnen ook aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied.

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500293, Steenhuize Mote (geraadpleegd op 30 juni 2020); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159258, Tolstraat II (geraadpleegd op 30 juni 2020)

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 500294, Steenhuize Kasteel (geraadpleegd op 30 juni 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Kasteeldomein van Steenhuize-Wijnhuize [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9051> (geraadpleegd op 30 juni 2020)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159257, Tolstraat I (geraadpleegd op 30 juni 2020)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 208984, Bildeken (geraadpleegd op 30 juni 2020). Zie ook: Reyns/Claessens 2015.

Op basis van historische kaarten en luchtfoto's weten we dat het onderzoeksgebied minstens sinds de 18de eeuw en tot op heden in gebruik geweest is als akkerland. Dit betekent dat we een goede bewaring van het bodemarchief verwachten en dat er rekening moet gehouden worden met de mogelijke aanwezigheid van relevante archeologische resten uit de steentijd tot de 18de eeuw op het terrein.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringsdiepte niet vast. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op een interfluvium, de vruchtbare leembodem en de aanwezigheid van relevante archeologische resten in de omgeving. Relevante archeologische resten uit de periode van de steentijd tot de 18de eeuw kunnen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied. Ze zijn op dit moment nog niet uit te sluiten. Bovendien verwachten we een goed bewaard bodemarchief omwille van het lange gebruik van het terrein als akkerland. De geplande werken betekenen een bedreiging van het bodemarchief. Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is eveneens niet aangewezen, omdat het potentieel op kennisvermeerdering te beperkt is in verhouding tot de kostprijs van het onderzoek. Aan de hand van het uitgevoerde bureauonderzoek konden we immers al een goede inschatting van het archeologisch potentieel van het terrein maken.

Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op een interfluvium, de vruchtbare leembodem en de aanwezigheid van relevante archeologische resten in de omgeving. Relevante archeologische resten uit de periode van de steentijd tot de 18de eeuw kunnen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied. Ze zijn op dit moment nog niet uit te sluiten. Bovendien verwachten we een goed bewaard bodemarchief omwille van het lange gebruik van het terrein als akkerland. De geplande werken betekenen een bedreiging van het bodemarchief. Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F./M. Van Molle, 2005: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 30/38 Geraardsbergen & Ath (deel)*, Brussel.

Louis, A./J. Sanders, 1986: *Verklarende tekst bij de bodemkaart van België. Herzele 86 W*, s.l.

Reyns, N./L. Claessens, 2015: *Archeologisch vooronderzoek Ophasselt (Geraardsbergen) – Bildeken*, Temse (Rapporten All-Archeo bvba 253).

4.2 Websites

Cartesius (2020)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2020)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2020)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2020)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2020)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2020)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2020)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

